

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 1937/1-VIII/3 24.12.2009. године	
--	--

ВЕЋЕ НАУЧНИХ ОБЛАСТИ
ДРУШТВЕНО-ХУМАНИСТИЧКИХ НАУКА

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој II редовној седници, 24.12.2009. године – на основу чл. 211. став 1. алинеја 14. и члана 256. Статута Факултета, прихватило Извештај Комисије за докторске студије с предлогом теме за докторску дисертацију: РАДНА ШКОЛА У СРБИЈИ (1880-1940), докторанда мр Александре Илић Рајковић.

За ментора је одређен проф. др Љубомир Коцић.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Весна Димитријевић
--	--

Факултет Филозофски
04/1-2 бр. 6/1665
(број захтева)
13.01.2010.
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Веће научних области друштвено-хуманистичких
наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на предлог теме докторске дисертације

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на предлог теме докторске дисертације:

Радна школа у Србији (1880-1940)

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ педагогија

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Александра Илић Рајковић

Назив и седиште факултета на коме је стекао високо образовање: Филозофски фак. у Београду

Година дипломирања: 2000.

Назив магистарске тезе кандидата:

Национално васпитање у школама Србије (1878-1918)

Назив факултета на коме је магистарска теза одбрањена: Филозофски

Година одбране магистарске тезе: 2007.

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће

на седници одржаној 24.12.2009.

размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Весна Димитријевић

Прилог:

1. Предлог теме докторске дисертације са образложењем
2. Акт надлежног тела факултета о подобности теме за израду докторске дисертације

РАДНА ШКОЛА У СРБИЈИ (1880-1940)

ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Покрет за радну школу јавља се крајем XIX и почетком XX века, у оквиру ширег покрета за "нову школу" и то у више европских земаља и у Сједињеним Америчким Државама. На темељима учења старих педагошких умова и практичара – Ј. Х. Песталоџија, Ж. Ж. Русоа, Ј. А. Коменског... и у складу са тада актуелним економским, друштвеним и научним приликама развила се критика школе и, између осталих, покрет за радну школу. Према представницима овог покрета, педагошки схваћен појам «рада» представљао је кључ решења проблема у којима се нашла научна, «стара» педагогија и њен концепт школе.

«Стара школа», концепт развијан на основама научне педагогије Јохана Фридриха Хербарта (1776-1841), критикована је као изразито интелектуалистичка, вербалистичка, формалистичка... У «старој школи», запажали су критичари, рад и телесне активности нису схватане ни прихватане као средство сазнања, развоја и васпитања, већ се неговала «примена» знања до којих се долазило механичким, вербалистичким и пасивним путем. Тежило се давању обимних знања које је према мишљењу критичара било, непотребно и које је доводило до преоптерећености ученика. Спонтаност активности ученика, дејства индивидуалност, природна интересовања, снаге и способности су такође, сматрали су они, биле занемариване у «старој школи». Управо су то биле основе «нове школе» - принцип рада или активности у духу слободне саморадне и спонтаности ученика и принцип живота у духу слободе и заједнице. Ови принципи различито су тумачени у концепцијама представника покрета за «нову школу». Када је реч о концепту «радне школе», као једног од праваца покрета за «нову школу», основна разликовања између њених представника произилазе из различитог схватања појма рада.

Сретен Аџић је аутор првог текста (*Ручни рад у мушкој школи – савремено педагошко питање*) на српском језику у коме је из педагошког угла образложена потреба увођења ручног рада у школе. Аџићева студија је објављена 1886. године, међутим, ова идеја није била потпуно непозната српској педагошкој мисли, а у основним школама је на неки начин и реализована у оквиру предмета Пољопривредне поуке који је уведен Законом о основним школама из 1882. године.

Ипак, српски представници радне школе Аџићеву студију су сматрали почетком овог покрета у Србији, уз образложење да је она педагошку сцену код нас заталасала отворивши низ питања и акција. Од 1886. године до почетка Другог светског рата, велики број учитеља и педагога у Србији заступа, развија и покушава да примени идеје о «раду» у школи и у васпитању уопште. У часопису *Учитељ*, на пример, у наведеном периоду, објављено је око 150 наслова који се односе на теме о ручном раду и радној школи. Покренути су и специјализовани часописи - *Ручни рад* који је излазио у периоду 1898-1901 и *Радна школа* у периоду 1925-1929, а овим темама бавили су се и други стручни педагошки часописи у Србији. Поред тога, објављено је око 70 књига – теоријских расправа и методичких приручника.

ПРЕЛИМИНАРНИМ ПРЕГЛЕДОМ наведене литературе уочава се да је и у Србији покрету за радну школу претходио покрет за увођење ручног рада у школе и да се овај развој састоји из три фазе.

Прва фаза (1880-1904) почиње расправама у Главном просветном савету о *Пољопривредним поукама* као предмету за сеоске основне школе, наставља се увођењем предмета *Ручни рад* у основне школе 1898. године и завршава се 1904. када је овај предмет званично искључен са листе обавезних и премештен на листу факултативних чиме је практично уташена његова реализација. У овом периоду поред предмета Пољопривредне поуке који је предвиђен Законом из 1882. године за сеоске основне школе, на иницијативу Сретена Адића, а затим и Јована Јовановића и Јована Миодраговића предузимају се опсежне акције за увођење ручног рада у мушке основне школе. Ови аутори су потребу увођења ручног рада у школе посматрали и са педагошког и са економског аспекта. Учитељи су ове идеје прихватили и на својој петој скупштини, 1888. године сагласили се да ручни рад треба да буде саставни део наставног плана. У учитељским школама Јован Миодраговић први почиње да држи предавања о ручном раду. За већ свршене учитеље Јован С. Јовановић организује 1895. године први курс за обуку у ручном раду. Министарство просвете и Министарство народне привреде потпомажу ове иницијативе, а њихово учешће се интензивира од 1898. године када је ручни рад и уведен као обавезан предмет у мушке основне школе. Низом докумената који се односе на курсеве за учитеље, школске радионице, значај ручног рада ... уређује се, званично, увођење овог предмета у школе. Исте, 1898. године Јован С. Јовановић, покрене и часопис *Ручни рад*. Истовремено, развија се и струја противника ручног рада, а међу неким заступницима ове идеје почињу критичка преиспитивања покренутих акција. На самом почетку новог, XX века, Министарство просвете, обуставља курсеве за обуку учитеља у ручном раду уз образложење да се њима у ствари учитељима одузима део одмора. А, сам предмет ручни рад је Законом о народним школама 1904. године са листе обавезних пребачен на листу факултативних предмета. Његова реализација у овој фази тако је практично окончана.

У периоду који следи и који траје десет година (1904-1914) о ручном раду у школама мало се пише, а педагошка јавност фокусирана је на појаву других покрета у европској педагогији. Идеја о раду у школи као ручном раду се продубљује и грана у више праваца. Рад се схвата као производни рад или као духовни или рад као инструмент властитог живота. У том смислу не говори се више само о покрету за увођење ручног рада у школе већ о радној школи. У оквиру покрета за радну школу своје педагошке концепције су развијали и покушавали да практично реализују: Роберт Сајдел, Георг Кершенштајнер, Џон Дјуи, Хуго Гаудиг, Едуард Клапаред, Ото Декроли, Марија Монтесори, Надежда К. Крупска, Павел П. Блонски и други.

Трећа и најинтензивнија фаза која у правом смислу представља покрет за радну школу у Србији почиње 1920. године и траје до почетка Другог светског рата. Настава у духу радне школе била је предвиђена и чл. 44. и 52. *Закона о народним школама* из 1929. године. Професори у учитељским школама прихватају концепцију радне школе и њене поставке уносе и у наставу. Одржавају се обуке за већ свршене учитеље за реализацију принципа радне школе. У Београду је отворена и прва експериментална (огледна) основна школа.

Педагози и учитељи који су заступали концепт радне школе, на плану реализације ових идеја сусретали су се са низом питања. У Србији се тако развија више концепција радне школе – ручни рад као посебан предмет, рад као принцип наставе, радна школа као неодвојиви део нове педагогије и рад као

производни рад. Војислав Младеновић, Владимир Спасић, Василије Пејхел, Милош Б. Јанковић неки су од аутора који су се и на теоријском и на практичном плану бавили питањима рада и школе, рада и педагогије...

На српском језику, дакле, постоји обимна литература о покрету за ручни рад и радну школу настала у време конституисања и развијања овог покрета. У покушајима реализације, прво увођења ручног рада као посебног предмета, а затим и примене концепта радне школе ангажовали су се и педагози и учитељи и држава. Покрет за ручни рад а, затим покрет за радну школу представљају у том смислу значајне момените у развоју, пре свега, основношколске наставе у Србији. А, број и разноврсност објављених радова су драгоцено наслеђе у теоријском смислу за педагогију као науку.

Од Другог светског рата до данас није објављена ниједна целовита студија о покрету за радну школу у Србији, студија која би овај покрет сагледала и анализирали са теоријског и са практичног аспекта. Известан допринос разумевању идеја овог покрета представљају чланци др Јашара Реџепагића објављени у часопису «Педагогија» - *Педагогија радне школе објављен 1971. године* и *О неким истакнутим педагошким радницима и њиховој борби за нову школу и педагогију* из 1972. године. Затим чланак Гордане Глигоријевић *Схватања о радној школи крајем XIX и почетком XX века, с посебним освртом на схватање југословенских аутора између два рата*, који је објављен 1993. године у часопису «Настава и васпитање». Овим покретом бавио се и Др Јован Ђорђевић у тексту *Огледне школе у Краљевни Југославији* који представља део шире студије о експерименталним (огледним) школама.

Проучавање овог покрета, с обзиром на оскудност и послератне и савремене педагошке литературе, представља у научном смислу потребу и истраживачки изазов. Прво, потребан је систематски и целовит увид у литературу о радној школи објављивану до Другог светског рата. То отвара низ питања везана за ту литературу: ко су аутори, које теме и на који начин се обрађују, да ли се те теме развијају и могу ли се у континуитету пратити, на који начин су повезане са актуелним контекстом – школским, педагошко-теоријским, друштвеним, да ли се унутар ове литературе може направити нека врста класификације ...

Друго, одговори на претходна питања сагледани у контексту педагошке науке отварају нова питања у теоријском смислу, а она могу допринети прецизирању неких значајних момената у развоју педагошке науке у Србији. Да ли се може говорити о педагогији радне школе? Како се тумаче основни елементи сваке педагошке концепције - природе детета, суштина васпитања, појам рада, циљ васпитања, принципи, схватања о настави? Какво је место ових идеја у развојном току педагогије XX и XXI века?

ЦИЉ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ овог истраживања представља покушај утврђивања и објашњења околности настанка покрета за радну школу у Србији и основних фаза његовог развоја на теоријском и на практичном плану и, покушај сагледавања доприноса идеја о радној школи педагошкој науци у Србији.

Из овако формулисаног циља произилазе следећи задаци истраживања:

1. Сагледати покрет за радну школу, његово формирање и развој, у ширем, друштвеном, политичком, економском и ужем, теоријско – педагошком контексту;
2. Приказати и образложити основне фазе развоја овог покрета у Србији;

3. Приказати развој идеја о раду у школи и његовој васпитној улози уопште, и у оквиру тога различита схватања о појму рада, о принципима, методама и организацији радне школе;

4. Испитати практичну примену идеја о радној школи у Србији – став Министарства просвете и Главног просветног савета према овим идејама и њиховој практичној примени, образовање учитеља и наставника у духу идеја радне школе, педагошке и методичке особености радне школе у школама Србије, степен, квалитет и критика реализације идеја радне школе;

5. Утврдити однос између педагошке теорије о радној школи и њене примене у школама Србије.

ХИПОТЕЗЕ

1. Претпостављамо да је покрет за радну школу постао један од доминантних покрета у српској педагогији и да је значајно допринео њеном развоју.

2. Покрет за радну школу првенствено је био усмерен ка реформи наставе, али и школе као институције. Ручни рад и принципи радне школе били су предвиђени и званичном документацијом којом су уређиване школе у Србији, а на посебним курсевима, у учитељским школама и из практичних приручника учитељи су образовани за примену идеја овог покрета у настави. Претпостављамо да су идеје покрета за радну школу примењиване у настави и да се могу сагледати ефекти те примене.

МЕТОДА И ТЕХНИКА

Историјским методом проучавамо развој покрета за радну школу на тлу Србије. Ово проучавање подразумева и анализу различитих схватања о основним педагошким питањима у оквиру овог покрета, а која се реализује помоћу методе теоријске анализе.

Анализа садржаја извора и литературе је техника која се примењује у оквиру обе наведене методе, и у овом истраживању примењујемо ову технику и квантитативно и квалитативно.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Покрет за радну школу у Србији покушаћемо да пратимо са два аспекта: теоријског и практичног, што претпоставља анализу: теоријских расправа (чланака и студија), докумената о првим иницијативама и покушајима увођења ручног рада у основне школе у Србији, званичне документације намењене организацији школе и наставе (закони, наставни планови и програми, расписи, правила), планова и програма за учитељске школе и учитељске курсеве за ручни рад и радну школу, приручника и уџбеника, извештаја изасланика министра просвете са учитељских курсева и са годишњих и испита зрелости у средњим школама и извештаја надзорника за основне школе, као и објављених и необјављених записа учитеља и сећања ученика о реализацији наставе ручног рада и наставе по принципима радне школе.

Необјављени извори, релевантни за ово истраживање, налазе се у Педагошком музеју (лични фондови: Војислава Бакића, Сретена Аџића, Јована Миодраговића, Милана Шевића), у Архиву Србије (Фонд Министарства просвете, Лични фонд Стојана Новаковића), Архиву Југославије и Архиву града Београда. Већи број извора је објављен у *Просветном гласнику* и стручним

часописима који су штампани у Србији до почетка Другог светског рата - *Учитељ, Радна Школа, Ручни рад, Школски покрет, Учитељска искра, Наша школа, Нови васпитач, Учитељски весник, Народна просвета, Нова школа, Пракса нове школе, Свремена школа, Учитељски подмладак, Народне новине, Учитељски гласник, Учитељска борба, Предавач.*

СТРУКТУРА РАДА

1. ПОКРЕТ ЗА УВОЂЕЊЕ РУЧНОГ РАДА У ШКОЛЕ (1880-1904)

- Друштвене, културне и педагошке околности у Европи и у Србији као контекст у коме се јавља идеја о увођењу ручног рада у наставу;

- Појам рада у педагошким концепцијама пре почетка покрета за увођење ручног рада у школе

- Од идеје ка реализацији

~ Прва иницијатива за увођење ручног рада као предмета у основне школе (М. Валтровић) и расправе у Главном просветном савету 1880. године о нацрту Закона о основним школама;

~ Сретен Ацић као државни питомац у Бечу и идеја о ручном раду; Анализа и приказ првих Ацићевих радова на ову тему и прве конкретне активности;

~ Анализа ставова Учитељског удружења изнетих 1888. године на петој Учитељској скупштини

~ Излагање Сретена Ацића на шестој учитељској скупштини у којем он указује на погрешно схватање ручног рада;

~ Ручни рад као тема у педагошкој периодици, покретање часописа «Ручни рад» (развија идеју и њени противници) (*анализа садржаја теоријских расправа*)

- На корак до увођења у основне школе

~ Јован Миодраговић и Сретен Ацић као предавачи у Учитељској школи

~ Организација првих курсева за учитеље на иницијативу Јована Јовановића

~ (Подршка и акције Министарства просвете и Министарства народне привреде) смерови: подршка учешћа учитеља у развоју пољопривреде (иницијатива, упутства, награде најбољима) подршка отварању школских радионица (*анализа расписа, преписке, планова...*) и организација курсева за учитеље;

- Ручни рад као наставни предмет од 1898. године

~ Наставни план и програм, упутства министарства о почетку реализације овог предмета (анализа расписа)

~ Течајеви за учитеље (од прецизно дефинисаних упутстава, плана и програма до расписа о прекиду течајева) и Јован Миодраговић о овим течајевима

~ Организација и рад школских радионица

~ Школски надзорници у о реализацији овог предмета

- Промена става Учитељског удружења према ручном раду

~ Критике од стране Уч. Удружења и покушај одбране присталица овог предмета (у часопису «Ручни рад»); Допис Уч. Удруж. Министарству у коме се,

између осталог, тражи да ручни рад буде проглашен факултативним, што је ускоро и учињено, чиме је, угашен као наставни предмет;

- Осврт: «Да ли је пракса разумела теорију?»

- Ручни рад из перспективе педагога, учитеља, државе; Покушај тумачења (не)успеха у реализацији ове идеје; Допринос педагошкој мисли у Србији (идеје које су биле подстицајне и које су развијале наредних деценија.

2. МЕЂУПЕРИОД : ОД РУЧНОГ РАДА ДО РАДНЕ ШКОЛЕ (1904-1920)

~ У Европи и Америци – нови покрети

~ У Србији: објављен мали број радова између осталих и Сајделов текст о школи будућности, али без одјека у овом периоду

~ Настава ручног рада се, према извештајима школских надзорника, не реализује;

3. ПОКРЕТ ЗА РАДНУ ШКОЛУ (1920-1940)

1. Опште историјске околности у периоду од 1920 до 1940. године

~ Педагогија: прве деценије «века детета», различити правци у педагогији, њихови представници и институције, покрет за радну школу као један од њих (Сајдел, Кершенштајнер и остали представници)

2. Литература о радној школи у Србији у периоду од 1920 до 1940. године

Обим литературе (где је писано – часописи, књиге; колико је писано о овој теми; које године су «најбогатије»; преводи и оригинални текстови, теоријски радови, приручници)

- Како се развијала тематика радне школе: (хронолошко праћење развоја садржаја (на пример: у часописима *Радна школа* и *Учитељ...*), разграђивање тематике, издвајање појединих аутора;
- Значај ове литературе за науку о васпитању и за учитеље и наставнике – указивање на импликације за практични рад

3. Радна школа и педагогија

- Нови правци у педагогији и радна школа у српској литератури
- Полазна основа у теоријском смислу: Кершенштајнеров текст о радној школи; Осврт на остале стране ауторе;
- Ручни рад и радна школа
- Различита схватања радне школе у Србији (од методике до педагогије): развој схватања иницијатора (Јовановић, Аџић...) увођења ручног рада из претходног периода; рад као принцип наставе; социјалисти о радној школи; радна школа као неодвојиви део нове педагогије (схватања појединих аутора: Војислав Младеновић, Владимир Спасић, Василије Пејхељ)

4. Образовање учитеља и радна школа:

- концепција радне школе у оквиру формалног образовања учитеља (наставни програм, да ли су припремани и на који начин, у оквиру које од претходно наведених концепција...)

- течајеви за стручно усавршавање учитеља (организација, програм, предавачи, полазници, критички осврти на овај облик стручног усавршавања)
- стручна литература за учитеље (поруке учитељима из «часописа» (импликације за практичан рад) и приручници за практичан рад)

5. Радна школа у пракси

- Закони, дописи, расписи, наставни планови и програми (анализа садржаја извора из Министарства просвете и Главног просветног савета)
- резултати рада: да ли је, заиста, било покушаја увођења концепта радне школе у школу (на основу анализе: извештаја надзорника, записа самих учитеља, методичких припрема које су састављали учитељи)
- Рад огледних школа

6. Критички осврт на покрет за радну школу и његов допринос педагошкој теорији и пракси

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

ЧАСОПИСИ

1. НАСТАВНИК, Београд, 1890-1912.
2. НАПРЕДАК, Загреб (1859-1945)
3. НАША НАРОДНА ШКОЛА, Кличевац, 1909-1914 НАША ШКОЛА, Пожаревац и Петровац, 1907/'08-1914
4. НОВИ ВАСПИТАЧ, Нови Сад: 1888-1895, Сремски Карловци 1895-1914.
5. НАРОДНА ПРОСВЕТА, Београд, 1919-1941.
6. НОВА ШКОЛА, Сарајево, 1922.
7. ПРАКСА НОВЕ ШКОЛЕ, Сомбор, од 1938.
8. ПЕДАГОШКИ ЗБОРНИК, Београд, 1902-1904
9. РУЧНИ РАД, Београд, 1898-1901
10. РАДНА ШКОЛА, Београд, 1924/25-1929.
11. САВРЕМЕНА ШКОЛА, Загреб, 1927-1940
12. УЧИТЕЉСКА БОРБА, Крагујевац, 1911-1914
13. УЧИТЕЉСКИ ВЕСНИК, Београд, 1894-1903
14. УЧИТЕЉСКА ИСКРА, Крагујевац (окт.1921-дец.1928)
15. УЧИТЕЉ, Београд, 1882-1914.

16. ПОСВЕТНИ ГЛАСНИК, Београд, 1880-1940.

ОСТАЛИ ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

1. Ацић, С.(1886): <i>Ручни рад у мушкој учитељској школи</i> , Београд.
2. Ацић, С.(1887): Ручни рад у мушкој учитељској школи, <i>Отаџбина</i> , св. 62-69 1
3. Ацић, С. (1887): Нове школске зграде, <i>Нови београдски дневник</i> , св. за април.
4. Ацић, Сретен М. (1898): Увод у науку о васпитању[Репринт], Јагодина: Учитељски факултет
5. Бугарски, Ђ. (1891): Ручни рад у мушкој школи, Сарајево.
6. Глекел, Ото (1929): Школа дресуре/школа учења/школа рада, <i>Библиотека Будућност</i> , св.30;
7. Герин П: (?) Школа будућности, <i>Библиотека Будућност</i> , св. 59
8. Дјуи, Џ.(1970): <i>Васпитање и демократија</i> , Цетиње:Обод.
9. Дјуи,Џ.(1936): <i>Школа и друштво</i> , Београд
10.Дјуи,Џ. (1936): Интерес и напор (и) Морал и васпитање, Скопље
11. Дефранчески, А. (1934) <i>Начела нове школе у теорији и пракси, примењена нашим приликама</i> , Загреб
12. Дефранчески, А. (1931): <i>Радна метода почетног читања и писања, теорија и пракса</i> , Загреб
13. Дефранчески, А. (Defranceshi) (1925) <i>Дјечји саморад</i> , Копривица: Вошицки
14. Демарин, М.(1936): <i>Идејне компоненте радне школе</i>
15. Ђурин, М. (1938): Савремени педагошки проблеми, <i>Библиотека Будућност</i> , св.62
16. Заниновић, С. (1933): <i>Приручник за школу рада</i> , Загреб
17. Исић, Момчило (2005): <i>Основно школство у Србији 1918-1941</i> . Књ.2 и књ.1, Грађа, Београд: Институт за новију историју Србије
18. Јанковић, М. (1938) : <i>Претече школе рада</i> , <i>Библиотека Будућност</i> , св. 65
19. Јанковић, М: (1937): Школа рада, <i>Библиотека Будућност</i> , св. 57, Београд.
20. Јањушевић, М. (1937): <i>Из савремене педагогије</i> , Скопље
21. Јовановић Ј. (1900): <i>Упутство за предавање ручног рада</i> , Београд
22. Јовановић, Ј.(1899): <i>Технологија алата</i> , Београд
23. Јовановић, Ј. (1926): <i>Школска радионица</i>
24. Јеврић, С.: (1938): <i>Школа рада по најновијем наставном програму</i> , Београд
25. Карацић, С. (1935): <i>Нова школа рада у теорији и пракси са израђеним практичним предавањима у духу радне наставе</i> , Панчево
26. Крижанић, (1923/24): <i>Методичке припреме за школу рада</i> , св.1 и св. 2, Чаковец.

27. Кершенштајнер, Г. (1939): <i>Теорија образовања</i> , Београд
28. Kerschensteiner, G. (1925): <i>Begriff der Arbeitsschule</i> , Leipzig
29. Лај, А. (1928): <i>Темељи и принципи школе акције (дјела)</i> , Бјеловар
30. Либерт, А. (1935): <i>Опита дидактика</i> , Београд
31. Љубунчић, С. (1929): <i>Деца су преоптерећена наставом</i>
32. Љубунчић, С. (1933): <i>Школа рада, идејна и техничка структура</i> , Загреб,
33. Љубунчић, С. (1933): <i>Матерински језик у нашим народним школама</i> , Загреб.
34. Љубунчић, С. (): <i>Далтон план – метода, психолошки најоправданији...</i> , Загреб
35. Љубунчић, С. (1925): <i>Видовићева школа</i> , Сарајево: Обод
36. Кузељ, Н. (1936): <i>Чланци о новом васпитању</i> , Скопље
37. Младеновић, В. (1936): <i>Опита педагогика</i> , Београд
38. Младеновић, В. (1931): <i>Педагошке расправе и чланци</i> , Београд
39. Месер, А.: (1932): <i>Савремене педагошке теорије</i> , Суботица
40. Матичевић, С. (1938). <i>Узгој, школа и учитељ у новој педагогији</i> , Загреб
41. Матичевић, С. (1934): <i>Основи нове школе</i> , Згреб
42. Миодраговић, Ј. (1905): <i>Рад у другом разреду</i>
43. Миодраговић, Ј. (1920): <i>Припрема за рад у основној школи</i>
44. Милошевић, Р. М. (1926): <i>Основна настава у светлости дидактичког критицизма</i>
45. Милошевић, Р. М. (1907): <i>Рад и дружење као основни чиниоци васпитања</i>
46. Милошевић, Р. М. (1926): <i>Наука о култури</i>
47. Милошевић, Р. М. (1920): <i>Наставне методе</i>
48. Невенић, С. (1934): <i>Наствана метода – Хербартова и радна школа</i> , Скопље
49. <i>Основна питања школе рада (зборник чланака)</i> (1940), превод
50. <u>Округли сто “Живот и дело Сретена М. Ацића”</u> (2006), Јагодина : Историјски архив, Крушевац: Историјски архив, Трстеник : Библиотека “Јефимија”
51. <i>Педагошка Југославија</i> (1939), Зборник
52. Патаки, С. (1938): <i>Проблеми и правци реформне педагогије</i> , Загреб: Минерва
53. Пистарк, М (1929): Основни проблеми школе рада, <i>Библ. Будућност</i> , св.27,28, 29
54. Поснер, В. (1924): <i>Јединствена радна школа</i> , Библиотека Будућност, св.22
55. Пејхељ, В. (1932): <i>Нова школа</i> , Крагујевац
56. Радосављевић, П. (1925): <i>Радна школа код нас, Грађанска школа</i> , св.4.
57. Симић, Јелена (1937): Проблеми школе рада, <i>Библиотека Будућност</i> , св.58
58. Сајдел, Р. (1914): <i>Школа будућности- школа рада</i> , Библиотека Будућност, св. 12

59. Сајдел, Р. (1913): Ручни рад као подлога хармонијског образовања и васпитања, <i>Библиотека Будућност</i> , св. 11, Београд
60. Спасић, В.(1930): <i>Увод у нову школу и савремену наставу</i> , Београд
61. Спасић, В.(1931): <i>Педагошки појам рада или рад као васпитно средство</i> , Београд
62. Спасић, В. (1935): <i>Стара и нова школа</i> , Београд.
63. Спасић, В. (1930): <i>Прилози методици савремене наставе</i> , Београд
64. Спасић, В. (1929): <i>Увод у нову педагогику и савремено васпитање</i> , Београд
65. Спасић, В. (1938): <i>Старо и ново педагошко схватање</i> , Београд
66. Феријер, А.(1928): <i>Активна школа</i> , Загреб
67. Фикер, П. (1937): <i>Дидактика нове школе</i> , Београд
68.Хесен, С.Ј. (1933): <i>Основе педагогике</i> , Београд
69. Хесен, С.: (1926): <i>Идеја радне школе и далтонски план</i> , Београд
70. Цветковић, Д. (1933): <i>Основи методике основне наставе природних наука и рачуна за спровођење духа нове школе код нас</i> , Пирот.

ЛИТЕРАТУРА

1. Борчевић, М. (1999): *Јован Миодраговић*, Врњачка Бања.
2. Бојовић Војислав (1980) : Интересовања у Срба за педагошки рад Лава Толстоја, *Педагогија*, бр. 4, 525-543.
3. Berrio, J. R., Rabazas, T., Ramos, S. (2006): The Reception of *New Education* in Spain by means of Manuals on the History of Education for Teacher Training Colleges (1898–1976), *Paedagogica Historica*, 1-2, 127–141.
4. Brehony, K. (2004): A New Education for a New Era: The Contribution of the Conferences of the New Education Fellowship to the Disciplinary Field of Education 1921–1938, *Paedagogica Historica*, 5-6, 733-755
5. Brehony, K. (2001): From the particular to the general, the continuous to the discontinuous: progressive education revisited, *History of Education*, 5, 413-432.
6. Вујисић, Ж.Н. (2007): Преглед схватања српских педагога о теоријском и практичном образовању учитеља, посебна отисак из *Образовање и усавршавање наставника*, Ужице: Учитељски факултет.
7. Вуковић, Раде (1973): Педагошки погледи Милице Ж. Цветковић (1887-1932), *Педагогија*, бр. 1, 99-108
8. Вуковић, Раде (1971) : Двадесетпет година «Савремене школе» ... библиографија (1946-1970), *Педагогија*, бр. 1-4, 649

9. Вуковић, Раде (1974) : Неколико нових књига библиографија педагошке периодике и поводом њих, *Педагогија*, бр. 1-4, 411
10. Вуковић, Р. (1972): Животни пут и публицистички рад Милице Ж. Цветковић – Скица за портрет са библиографијом радова и литературом, *Настава и васпитање*, бр. 5, 649-672
11. Вукић, Р. (1989): Надежда Константиновић Крупска о немачкој школи и педагогији на почетку XX века, *Настава и васпитање*, бр. 1-2.
12. Вређић, Д. (1963): Ружа Леринц (1896-1941), *Педагошка стварност*, бр. 3, 177-181
13. Грубачић Коста (1961): Од наставе ручног рада до политехничког образовања (радови из историје васпитања и школства у Немачкој), *Педагогија*, бр. 5-6, 323-327
14. Граорац И. (1999): Реформна педагогија и нова школа у Србији, *Иновације у настави*, 16, бр.1, 1-8
15. Гајић, О. (1995): Различита схватања концепције радне школе у европској педагошкој мисли, *Педагошка стварност*, бр. 7-8, 335-350
16. Глигоријевић, Г. (1993), Схватања о радној школи крајем XIX и почетком XX века, с посебним освртом на схватање југословенских аутора између два рата, *Настава и васпитање*, бр.3-4, 222-243.
17. Глигоријевић, Г. (1992): Педагошко образовање у Југославији између два рата, *Педагогија*, бр. 3-4, Београд
18. Grosvenor, I., Myers, K. (2006) : Progressivism, Control and Correction: Local Education Authorities and Educational Policy in Twentieth-century England, *Paedagogica Historica*, 1-2, 225-247
19. Достанић, Р. (1995): Критика Хербартове педагогије – основа реформних покрета у Србији почетком XX века, *Педагошка стварност*, бр. 3-4, 209
20. Дунђерски, С. (1989): Значај идеја реформних педагошких праваца у часопису Учитељ између два све рата за развој историје педагогије... *Педагошка стварност*, бр. 3-4, 199-215
21. Дамјановић, В. (1979): Производни рад ученика у схватањима класика марксизма, *Педагошка стварност*, бр. 2, 169-181

22. Ђорђевић, Ј. (2001): Осврт на рад огледних школа у Југославији, *Педагошка стварност*, бр. 7-8, 546-555
23. Жунић Љубодраг (1967): Радно васпитање Васе Пелагића, *Педагошка стварност*, бр. 3, 189-193
24. Ito, T. (2006): Reformpädagogik aus dem Osten? Körperauffassung und Körpererziehung, *Paedagogica Historica*, 1-2, 93-107. 6
25. Jenkins, C. (2000), New Education and its emancipatory interests (1920-1950), *History of Education*, 2, 139-151.
26. Јухас, М. (2001): Др Милош Жанко – предводник прве југословенске школске реформе, *Педагогија*, бр.2, 98
27. Крнета, Љ. (1979): Огледи и иновације у школама неких западних земаља крајем 19 и почетком 20 века, *Педагогија*, 91
28. Кецић, Д. (1967): Часопис Нова школа у светлу кореспонденције, *Педагошка стварност*, бр. 5, 317-327
29. Лукић, Н. (1967): Пистарк- представник школе рада у СССР-у, *Педагошка стварност*, бр. 7, 437-444
30. Лукић, Н. (1967): Улога М. Пистарка у развоју Совјетске школе рада, *Педагошка стварност*, бр. 8, 495-502
31. Martin, J. (2001): Reforming lives? Progressivism, leadership and educational change, *History of Education*, 5, 409-412.
32. Oelkers, J. (2006): Reformpädagogik vor der Reformpädagogik, *Paedagogica Historica*, 1-2, 15-48. ting
33. Поткоњак, Н. (1999): *Образовање учитеља у Срба*, Ужице: Учитељски факултет
34. Поткоњак, Н. (2000): *XX век ни век детета ни век педагогије*, Београд: Учитељски факултет
35. Поткоњак, Н. (1978): Радно васпитање и спајање наставе с производним радом у педагошкој концепцији Песталоција, *Педагогија*, 1
36. Поткоњак, Н. (1978): Улога рада у Русоовој концепцији природног и слободног васпитања човека, *Педагогија*, 269
37. Поткоњак, Н. (1975): Радно и политехничко васпитање и образовање у библиотеци «Будућност», *Настава и васпитање*, бр.3, 394-410
38. Реџепагић, Ј. (1970): Педагогија радне школе, *Педагогија.*, бр.2, 213-235

39. Реџепагић, Ј. (1972): О неким истакнутим педагошким радницима и њиховој борби за нову школу и педагогију, *Педагогија*, бр. 1 – 4, 49
40. Тешић, В. (1955): Нова школа - независан учитељски лист, бр.3, *Педагошка стварност*, 211-21
41. Ђорђевић, Ј. (2001): Огледне школе у Краљевини Југославији (1918-1941), у *Експерименталне (огледне) школе*, Београд: Учитељски факултет, 75-161.
42. Fuchs, E. (2007): The Creation of New International Networks in Education: The League of Nations and Educational Organizations in the 1920s, *Paedagogica Historica*, No. 2, 199–209.
43. Fuchs, E. (2004): Educational Sciences, Morality and Politics: International Educational Congresses in the Early Twentieth Century, *Paedagogica Historica*, 5 - 6, 757-784.
44. Cunningham, P. (2001): Innovators, networks and structures: towards a prosopography of progressivism, *History of Education*, 5, 433-451.
45. Чордашић, М: (1978): «Пракса нове школе» (1938-1939), *Настава и васпитање*, бр. 4, 543-550

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
Б Е О Г Р А Д

**Предмет: Извештај комисије о одобрењу
теме докторске дисертације**

Одлуком Већа Одељења за педагогију и андрагогију изабрани смо у комисију за одобрење теме докторске дисертације коју је пријавила мр Александра Илић-Рајковић, асистент на Одељењу за педагогију и андрагогију Филозофског факултета у Београду. За израду докторске дисертације Александра Илић-Рајковић предложила је тему РАДНА ШКОЛА У СРБИЈИ (1880-1940). Уз пријаву теме приложила је образложење у којем је одредила предмет и циљ истраживања и образложила методолошки приступ у обради ове теме. За ментора је предложила проф. др Љубомира Коцића. Пошто смо проучили поднети материјал и обавили потребне консултације са кандидатом, у могућности смо да поднесемо Наставно-научном већу извештај с одговарајућим предлогом.

У отпору према „старој школи“ и хербартовској педагогији, која је критикована као интелектуалистичка, вербалистичка и формалистичка, у Европи се крајем XIX и почетком XX века јавља читав низ различитих педагошких концепција, праваца и покрета, који су означавани заједничким именом „нова школа“, „ново васпитање“, „реформна педагогија“. Међу њима, значајно место припада, свакако, „школи рада“, „радној школи“, „активној школи“, која у први план ставља дечју индивидуалност, наглашава спонтану активност детета и основним принципом васпитања проглашава – принцип рада, принцип активности. Овај покрет извршио је одговарајући утицај и на српску школу и педагогију. Идеја о радној школи прихваћена је и реализована и у нашој школи. Ова идеја имала је доста присталица, и међу педагошким теоретичарима, а посебно међу практичарима. Објављено је доста наслова у педагошким часописима о „школи рада“, а појављују се и специјализовани часописи („Ручни рад“, „Радна школа“), који су у целини посвећени овом питању. Било је и доста теоријских расправа и методичких приручника у којима је третирана ова проблематика. Међутим, ова идеја имала је и доста критичара, који нису прихватили да се васпитно-образовни рад у школи темељи на тој основи. Уз то, јавило се и више концепција, различитих варијанти радне школе, у зависности од тога како је схватан рад – да ли је нагласак на ручном, мануелном раду или на интелектуалном раду, да ли се кључном сматра васпитна функција рада, или његова економска и производна функција, односно да ли се ручни рад види као посебан предмет у настави или као принцип наставе и сл. Било је, дакле, доста нејасноћа и противречних ставова у вези са идејом радне школе и тешкоћа у примени ове идеје у школама Србије.

Има потребе да се овом проблему поклони више пажње, да се размотре околности у којима се овај покрет појавио у Србији, да се утврде његове битне карактеристике, да се анализирају фазе у развоју ове идеје, да се оцени утицај овог

покрета на развој школства и педагогије у Србији и сагледа његов допринос педагошкој теорији и васпитној пракси. Управо из тих разлога је и предузето ово истраживање. Циљ истраживања је, према томе, утврђивање и објашњење околности настанка покрета радне школе у Србији и основних фаза његовог развоја и сагледавање доприноса идеје о радној школи педагошкој науци у Србији. Из овако формулисаног циља изведени су следећи истраживачки задаци: (а) сагледати покрет за радну школу, његово формирање и развој у ширем – друштвено-политичком и економском, као и у ужем – педагошком контексту; (б) приказати основне фазе развоја радне школе у Србији; (в) анализирати различита схватања о појму рада и његовој функцији, с посебним освртом на васпитну функцију рада, као и схватања о принципима, методама и организацији школе рада; (г) испитати како је идеја о радној школи реализована у школама Србије, имајући, при том, посебно у виду педагошко-методичке особености радне школе и образовање учитеља и наставника у духу идеја радне школе; (д) утврдити допринос радне школе педагошкој теорији и пракси.

Овај проблем биће проучаван историјском методом и методом теоријске анализе. Основна истраживачка техника биће анализа садржаја. Истраживање ће бити у доброј мери засновано на проучавању извора који се налазе у архивима и музејима (у Педагошком музеју, Архиву града Београда, Архиву Србије, Архиву Југославије). Анализираће се уџбеници и приручници, наставни планови и програми, закони и правила, расписи које је министар упућивао школама, извештаји са учитељских курсева о ручном раду, записи учитеља о настави ручног рада, извештаји надзорника и друга документа. Предмет анализе биће, свакако, и теоријске расправе – посебне студије, као и чланци објављени у часописима који су се бавили овом проблематиком.

На основу напред изнетог, може се констатовати да је кандидат одабрао за проучавање значајан педагошки проблем, који није довољно истажен, а који је посебно важан за историју српске педагогије. Очекује се да кандидат на основу обимне литературе коју је наумио да изучи и извора које је предвидео да истражи, понуди целовит и систематичан рад о педагогији радне школе, њеним основама и изворима, развојној линији, њеном доприносу педагошкој теорији и пракси и значају за педагошку науку у целини. Предмет истраживања је јасно одређен, истраживачки задаци добро формулисани, методолошки оквир коректно постављен, те се може очекивати да ће истраживање бити успешно реализовано.

- 3 -

Комисија, стога, предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду да мр Александри Илић-Рајковић за израду докторске дисертације одобри тему РАДНА ШКОЛА У СРБИЈИ (1880-1940).

У Београду,
30. новембра 2009. год.

К О М И С И Ј А

Проф. др Љубомир Коцић

Проф. др Светозар Дунђерски

Доц. др Арсен Ђуровић

Доц. др Наташа Вујисић-Живковић